

TECHNIKY POZOROVÁNÍ

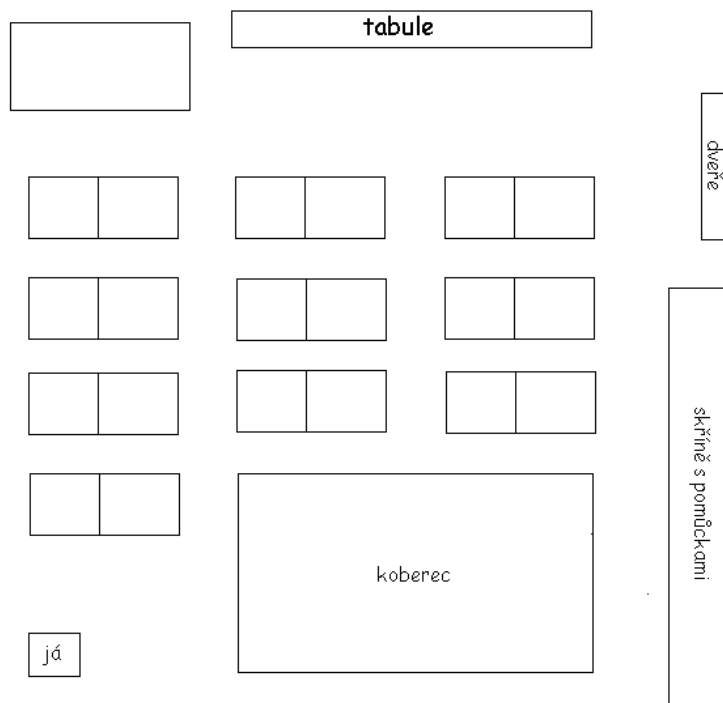
Pedagogický deník

Deník, který si pedagog vede a provádí do něj buď pravidelně či podle potřeby záznamy k jednotlivým žákům.

Pozorovací archy

Mapa třídy

Je to schéma rozmístění žáků ve třídě. Někdy se do mapy zakresluje i nábytek v učebně.
Např.:

Do mapy třídy se dá zaznamenat např.:

- Pohyb učitele a žáků ve třídě během vyučování. Výsledkem je přehled drah učitele a jednotlivých žáků. Je možno vyvodit **hlavní dráhy**.
- Frekvence komunikace učitele s jednotlivými žáky (při každé komunikaci učitele s žákem se na jeho lavici zaznamená čárka). Určí se tím **zóna dominantní aktivity** učitele.
- Individuální pomoc učitele žákům – míra individuální pomoci a péče o určité typy žáků.

Arch na záznam činnosti učitele a žáka

Zaznamenává se do něj výskyt jednotlivých činností čárkou. Kategorie si definujeme podle toho, co nás na pozorovaném jevu (výuce, žákovi,...) zajímá.

Příklad záznamového archu:

Pozorovaná činnost:	Pozorování provedl:
Škola:	Třída:
Jméno učitele:	Obsahová náplň:
Předmět:	Vyučovací hodina:
Datum:	

Učební činnost žáků	Frekvence
Vyjmenování a popis faktů	////////
Vyjmenování a popis procesů a způsobů činnosti	//
Reprodukce definic, norem, pravidel	///
Třídění	
Srovnávání a rozlišování	
Zjišťování vztahů mezi fakty (vliv, způsob, příčina)	
Dokazování a ověřování	//
Rozbor a skladba (analýza a syntéza)	/

Další příklad záznamového archu:

Vyučovací činnost učitele	Frekvence
Motivace	/
Opakování	///
Procvičování	////
Evokace (co už víš?)	
Výklad, vysvětlování	////////
Zkoušení	///
Otázky	//
Nastolení problémového úkolu	
Diskuse, rozhovor	///
Zadání/kontrola samostatné práce	
Zadání/kontrola domácích úkolů	/

Pozorovací systémy

Jsou komplexními nástroji pro práci pozorovatele. Obsahují podrobný popis pozorovaných kategorií a jevů, způsob jejich identifikace, záznamu a vyhodnocování.

Pozorovatel identifikuje jevy stejných vlastností (kategorie).

Charakter kategorií:

- kognitivní – např. „učitel vysvětluje učivo“, „klade otázku na faktografické poznatky“
- afektivní – postoje, zájmy, pocity, např. „učitel chválí“, „učitel kárá“
- psychomotorické – „učitel stojí u tabule“, „žák pracuje s pomůckami“

Zaznamenávání trvání kategorií:

Měří se délka činností. Pozorovatel má stopky a zaznamenává délku každé vymezené činnosti (kóduje). Např. zjišťování trvání otázek a odpovědí, zjištění délky komunikace učitele a žáků.

Zaznamenávání výskytu kategorií:

pozorovatel udělá čárku vždy, když se vyskytne daný jev (kóduje).

- intervalové kódování – je určen časový interval, v němž pozorovatel zapíše kód (nejnižší interval jsou 3 sekundy). Při každé třetí sekundě zapíše pozorovatel kód kategorie, která se právě vyskytuje. Používá se také interval 5, 10, 15 sekund. Zvolený interval ovlivňuje hustotu záznamu. Je možné kódovat rovněž jen části vyučovací hodiny.
- přirozené kódování – zápis se děje podle přirozeně se vyskytujících kategorií.

Příklad pozorovacího (kategoriálního) systému „Didaktické prostředky a média“ použitého pro pozorování výuky anglického jazyka na 2. stupni ZŠ:

Kategorie	Obsahové vymezení
ME AJ 0: žádná	Týká se sekvencí před výukou nebo po skončení výuky, případně během přerušení výuky, nikoliv v průběhu výuky.
ME AJ 1: bez médií	Výuka probíhá, ale žádné médium není využíváno. <i>Příklad: Výklad učitele; zkoušení žáka (žáků), ostatní žáci sledují zkoušení.</i>
ME AJ 2: tabule	Učitel nebo žák píše na tabuli. <i>Příklad: Učitel při svém výkladu zapisuje slovíčka nebo fráze, znázorňuje gramatické struktury. Zápis výsledku poslechového cvičení.</i>
ME AJ 3: pracovní list	Učitel seznamuje žáky s pracovním listem nebo s postupem jeho zpracování. Žáci zpracovávají pracovní list. Učitel/žáci opravují/kontrolují/hodnotí pracovní list. <i>Příklad: Žáci samostatně překládají věty v pracovním listu.</i>
ME AJ 4: učebnice/cvičebnice	Učitel nebo žáci pracují s učebnicí nebo s cvičebnicí. <i>Příklad: Žáci pracují s učebnicí samostatně (čtou text, vyplňují cvičení); hlasitě předčítání textu.</i>
ME AJ 5: model/autentický materiál	Učitel a žáci pracují s autentickými materiály. <i>Příklad: Učitel předvádí autentické cizojazyčné letáky, brožury, časopisy, výrobky.</i>
ME AJ 6: fólie	Učitel promítá text nebo obraz na fólii. <i>Příklad: Učitel promítá zápis, který si žáci mají zapsat do sešitu. Při výkladu komentuje gramatický jev ilustrací na fólii.</i>
ME AJ 7: obraz/mapa/kartičky	Využívá se nástěnný obraz nebo se pracuje s kartičkami. <i>Příklad: Žáci hledají města na mapě Spojeného království; učitel při výkladu odkazuje na nástěnnou tabuli nepravidelných sloves; žáci na lavicích třídí slovní zásobu na kartičkách do skupin.</i>
ME AJ 8: audio(záznam)	Ve výuce se uplatňuje audiozáznam, CD, hudební nástroj. <i>Příklad: Žáci poslouchají nahrávky při tréninku poslechových dovedností, např. doplňování chybějících slov v rozhovoru.</i>
ME AJ 9: video/film	Ve výuce se uplatňuje videozáznam, popř. výukový televizní pořad. <i>Příklad: Žáci sledují pořad o významných místech Spojeného království.</i>
ME AJ 10: ICT	Učitel nebo žák využívá při výuce ICT. <i>Příklad: Učitel provádí výklad za pomoci výukového software; žáci zpracovávají zadání úkoly na PC.</i>
ME AJ 11: více médií současně	Vztahuje se na situace, kdy se současně uplatňuje více médií. Není přitom jasné, které médium je dominantní. <i>Příklad: Jedna skupina žáků zpracovává úkoly v pracovním listu, zatímco jiná skupina žáků plní s pomocí sluchátek úkoly spojené s poslechem.</i>
ME AJ 12:	Týká se sekvencí, které není možné přiřadit k žádné z výše uvedených fází výuky.

Protokol

Zásady zhotovování protokolu vyučovací hodiny (viz Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000)

Protokol je přepisem zvukového záznamu vyučovací hodiny. Skládá se ze sloupců a řádků. Do prvního sloupce se wpisuje pořadí řádků (vписuje se jen číslo každého páteho řádku). Do druhého sloupce se wpisuje původce činnosti ve vyučovací hodině. Označuje se symboly: učitel U, žák Ž, žáci ŽŽ, jiná osoba X, jiné osoby XX. Pokud se v protokolu vyskytne jiná osoba, pak se ve čtvrtém sloupci identifikuje (rodič, ředitel,...). Do třetího sloupce se píše znění verbálního projevu účastníků. Projev každého dalšího účastníka se píše do dalšího řádku. Do řádků se wpisuje autentický, doslovný verbální projev, včetně chybných tvarů a nedokončených vět a slov. Součástí zápisu jsou i citoslovce. Číslice se vypisují slovem. Jevy váhání se označují „ééé“. Nesrozumitelný verbální projev se označuje „(nesrozumitelné)“. Do čtvrtého sloupce se wpisuje popis jiné než hlasité verbální činnosti (rozdávání sešitů, příprava tabule,...).

	U:	Tak a nyní budeme číst. Otevřete si učebnice na... straně třicet osm, cvičení šest.	
220	ŽŽ:		(listují v učebnici)
	U:	Marku, čti!	
	Ž:	Ééé Když jsme přišli domů, rodiče nebyli doma.	
	U:	Výborně. A nyní to dáme do budoucího času. Všich... všichni dohromady.	
225	ŽŽ:	(nesrozumitelné)	
	U:	Dobře. Nyní další větu. Co je?	(vstupuje cizí žák)
	X:	Já nesu třídní knihu.	
	U:	Děkuji. ... Kde jsme přestali? Tak už zvoní.	(zvoní)
230	U:	Uvidíme se ve čtvrtek, že? Tak nashledanou.	
	ŽŽ:	Nashledanou.	(vstávají a balí si věci)

Záznamy o žákovi

Jedná se o samostatný list pro každého žáka s možnými údaji:

1. Základní údaje o žákovi (doplňující informace v úředních dokumentech).
2. Chronologický záznam konkrétních typických projevů, činů a jiných faktorů žákova chování.

Možná podoba:

Datum	Pozorovaný jev	Pravděpodobné příčiny	Pedagogické opatření	Výsledek

Denní záznamy o žácích – lístečky z pozorování, které učitel soustřeďuje a postupně vyhodnocuje.

Rating v pedagogickém pozorování (použití škál)

Pozorovací škála je systém, který je nástrojem kvantifikace pozorovaných kvalitativních jevů. Jde o použití určité stupnice k posouzení **míry kvalitativních jevů**. Při pedagogických pozorování se nejčastěji používají škály kategoriální, numerické a grafické.

1. Kategoriální škály – posuzovateli se předkládá několik uspořádaných kategorií, z nichž má vybrat tu, která nejlépe vystihuje posuzovanou vlastnost.
Např. *stále – velmi často – často – občas – nikdy – neumím posoudit*
2. Numerické – pozorovatel má k posouzení řadu čísel, která odpovídají různým mírám posuzované vlastnosti s cílem vybrat jedno číslo. Vedle čísel se uvádějí často i popisy. Z kategoriální škály vytvoříme numerickou, pokud před označení kategorie dáme číslo. Numerické škály mohou být jednostranné (řada čísel od maxima po minimum) a bipolární. Doporučují se škály 3, 5 a 7 stupňové.
 - a. 1 – 2 – 3 – 4 – 5 – neumím posoudit
 - b. pasivní 1 – 2 – 3 – 4 – 5 aktivní (bipolární škála)
např. Posuzovaný žák je v hodinách matematiky
velmi pasivní 1 – 2 – 3 – 4 – 5 velmi aktivní
 - c. 1 2 3 4 5 N
velmi oblíbený oblíbený ani oblíbený ani neoblíbený neoblíbený velmi neoblíbený
 - d. Je zatpklý?
1 2 3 4 5 N
vždy obvykle někdy málokdy téměř nikdy
3. Grafické – hodnocení je vyjádřeno názorně, nejčastěji na přímce.

Porovnávací bodování

Jednotlivé žáky posuzujeme v sledovaných projevech. Sledujeme buď frekvenci nebo intenzitu výskytu daných jevů. Je vhodné ohodnotit nejdříve nejtypičtější žáky, kterým můžeme přiřadit ohodnocení s jistotou, a pak ohodnotit ostatní, které porovnáваме s žáky již ohodnocenými.

	kázeň	snaha	pečlivost	soustředění
Anežka	3	3	2	2
Jakub	5	4	3	4
Karel	4	4	3	3
Marie	2	3	3	2
Vendula	3	3	4	3

- 1 – velmi nízký stupeň projevu
- 2 – nízký stupeň projevu
- 3 – průměrný stupeň projevu
- 4 – nadprůměrný stupeň projevu
- 5 – velmi vysoký stupeň projevu